

Een gevoelsmens

Een van de constanten binnen onze eigenaardigheden is zonder twijfel het fenomeen dat een gemeente zijn aanzien het liefst etaleert met plaatselijke helden of heiligen. Tot op de dag van vandaag is de "heilige" van Oirschot opvallend koel en statisch: een stoel. Oirschot ontleent er voor een deel zijn welvaart en bekendheid aan. Een meer dynamische held is onmiskenbaar Jan Kruijsen. Hij heeft in Oirschot de laatste vijftien jaar van zijn leven (van 1924 tot 1938) gesleten en is de kunstenaar voor Oirschot iets heel bijzonders geweest.

In encyclopedieën kom je zijn naam niet tegen, wel die van zijn kleinzoon, de zanger Bernard Kruijsen. In de lexicon van Nederlandse beeldende kunstenaars, die Pieter A. Scheen heeft samengesteld en die steeds weer verbazing wekt door de ongekend grote hoeveelheid onbekende schilders die Nederland telt, staat Johannes Kruijsen wel vermeld: kunstschilder van landschappen, boerenfiguren en kruiswegstaties. Een ultrakorte omschrijving, die niet van een verborgen grootheid prijsgeeft: aardige pittoreske doekjes, maar niets van een opmerkelijke bijzonderheid.

Jan Kruijsen was een gevoelsmens. En daar zijn de drie geboren en getogen Oirschottenaren Maria de Vocht, Harry van Zelst en Adriaan van Leuven het in 1974 bij de viering van de honderdste geboortedag van de kunstschilder roerend mee eens. Zij hebben Jan Kruijsen van dichtbij meegemaakt en willen zo'n veertig jaar later nog graag over hem vertellen.

Borstbeeld in brons geplaatst op de hoek de Moriaan-Markt

Juffrouw Maria de Vocht weet nog als de dag van gisteren dat hij naar Oirschot kwam: "hij moet zo'n vijftig geweest zijn, toen hij hier kwam wonen in een klein boerderijtje met een kamer en een bedstee. Later heeft hij er een keukentje aangebouwd en weer later een atelier. Hij was wat je noemt een echte kunstenaar, echt onberekenbaar. Hij gaf niets om geld. Alles ging om de kunst. Maar hij ook diep gelovig. Er werd gezegd dat hij altijd midden in de nacht opstond om te bidden en ik kan me nog heel goed herinneren hoe statig en vroom hij door de kerk liep als hij ter communie ging. Maar eigenaardig was hij wel. Hij bleef nooit langer dan een uur in de kerk. Ik heb m'n tijd gehad, zei hij dan en verliet de mis."

Juffrouw Maria bouwt verder en het beeld van Jan Kruijsen, door iets van zijn leven vóór Oirschot over te leveren: "Toen hij in Eindhoven woonde moet hij dood- en doodarm zijn geweest. Hij en zijn vrouwke hadden zestien kinderen en er was nauwelijks iets te eten. Er moet toen veel leed geweest zijn. Er wordt zelfs verteld dat hij op tafel brood en ham schilderde om tenminste iets te zien te hebben dat op eten leek. Zijn vrouwke is van armoede gestorven in het kraambed. De pastoor van Eindhoven heeft toen tegen Kruijsen gezegd: je kindje heeft nu een betere vader

gevonden. Dat had hij niet moeten zeggen, Kruijsen was heel erg op zijn ziel getrapt. Hij geeft er ook later nog veel verdriet van gehad."

"Als echte mens, "vult garagehouder Harry van Zelst aan, "was hij met het lot van iedereen begaan. Vandaag zou hij ook echt niet meer kunnen leven, in deze computermaatschappij. Daar was hij te apart voor. Als jongens vonden we hem al een bijzonder iemand. Alleen door z'n kleren al. Hij droeg altijd een zwerige zwarte mantel en een grote flaphoed. Hij was zo weggelopen uit de Staalmeesters van Rembrandt. Wij hadden toen een autoverhuurbedrijf – met – chauffeur. Ik moest vaak voor hem rijden. Om verf op te halen in Tilburg of om kruiswegstaties weg te brengen, bijvoorbeeld naar Hoogland bij Amersfoort. Hij bond alle schilderijen bovenop de auto en ik dacht nog: die blijven nooit zitten. In Hoogland waren we er twee verloren. Ze zijn nooit meer gevonden. Kruijsen heeft ze direct bijgeschilderd."

"Heel Oirschot heeft model gestaan voor zijn staties. Met het vinden van de Christusfiguur had hij nooit moeite, daar leek hij zelf het beste op. Vond hij. Maar hij vroeg me wel eens: Harry, weet jij

nog een Judas voor me? Ik heb overigens een hele tijd gedacht dat hij ook erg goed piano spelen kon. Ik hoorde hem wel eens bezig in zijn huisje als ik langs kwam. Op 'n middag kwam ik binnen en zat hij weer te spelen, helemaal in vervoering en met de ogen dicht. Ik liet weten dat ik er was, hij draaide zich om en de piano speelde gewoon door. Het bleek een pianola te zijn met een band erin die je kon afdraaien.”

Adriaan van Leuven hoort dat laatste met verbazing, “Ik heb altijd gedacht dat hij zo goed kon spelen, vooral ook omdat zijn kleinzoon zo goed in muziek is”. Gepensioneerd slager van Leuven is zelf een verdienstelijk amateur-schilder en heeft wel wat van Kruijsen geleerd. “Hij was bekend om zijn gebruik van blauw. Hij hield van blauw en als hij bijna andere schilderijen mooie blauwe tinten zag, zei hij: die heeft zijn blauwzakje goed gebruikt.”

Juffrouw Maria valt in: “Ik geloof wel dat hij zijn mooiste schilderijen heeft gemaakt in de tijd dat hij de meeste armoede leed. Ik kan me het prachtige doek herinneren dat hij heeft gemaakt van een oude man die bij het haardvuur zijn rozenkranske zat te bidden en dan kwam het onzelvevrouwe zo uit de vlammen op. Wat was dat mooi. En dan die boerderij die hij in Silezië heeft geschilderd. Een prachtig schilderij, net of de sneeuw er op lag en de ijspegels echt waren.”

Harry van Zelst deelt die bewondering: “Hij heeft een portret van mijn vader gemaakt, prachtig is dat. Mijn vader had een Zeeuwse speld op zijn das. En het lijkt wel of dat speldje op het schilderij ligt, of je het er zo af kunt pakken. Ja dat kunnen wij gerust zeggen: hij was een kunstenaar en een mens, zoals je ze vandaag niet meer tegenkomt. Als het kwaai weer was, zei hij altijd, wat geeft het, ik sta boven het weer. Op een keer toen hij in een kloosterbibliotheek op de abt moest wachten, haalde hij boeken uit de kast, stapelde ze op een tafel, zette er een stoel bovenop en zat daar toen de abt binnen kwam. “kijk”, zei hij, “waar jullie onder gebukt gaan, daar zit ik boven.”

Ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Jan Kruijsen werden er tussen 1 en 28 september 1974 tal van activiteiten georganiseerd. Er waren exposities van zijn werk, een wielerronde, gestimuleerd door de plaatselijke vereniging De Pedaleur, kunst-, antiek- en vlooiemarkt, georganiseerd door het gilde van de Onze-Lieve-Vrouwebroederschap en te openen door een bekende televisieartiest. Er was een bridge-drive en een schaaksimultaan en niet te vergeten een massale Brabantse koffietafel. Op 12 september kwam bariton Bernard Kruijsen naar Oirschot om ere-solist te zijn in een concert in de Sint-Petrusbasiliek. Twee dagen later waren er vendel- en dansgroepdemonstraties met aansluitend een folksfestival. Op 15 september was het de boerendag met kinderspelen en een zogenaamde boerenovertrek: een verhuizing van een boerengezin met heel zijn hebben en houden en de levende have van de boerderij op diverse karren, waarbij alle cafés onderweg – en Oirschot heeft er niet weinig – worden aangedaan. Andere punten uit het feestprogramma waren een braderie van de plaatselijke middenstand, een maaltijd van os-aan-het-spit op de markt, spelletjes uit grootmoeders tijd en als algehele versiering de Oirschotse kermis.

“Hij had het altijd over de liefde. De liefde dat was alles voor hem”, zegt juffrouw Maria meer dan eens. “Hij kon er uren over praten en over redeneren. De liefde – zei hij dan – de liefde is voor mij de wet. Zonder de liefde zijn we niets”.

In 1998 werd zijn borstbeeld in brons geplaatst op de hoek de Moriaan-Markt.

Bron: de Volkskrant 3-8-1974